

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET



GYULAKUTA

HONISMERETI ESSZÉ

Kovács Csenge - Apollónia
GYULAKUTA
Marosvásárhelyi Pedagógiai Líceum

2014

Gyulakuta Erdélyben, Maros megyében fekvő település, amely a község rangot viseli. 1899-ig Gyalakuta néven volt ismert. Marosvásárhelytől 32 km-re található Kelemtelke szomszédságában, a Kis-Küküllő jobb partján, a Bikás-völgy torkolatánál.

Nevét a monda szerint az első lakósokat bevezető Gyala vezérről kapta, aki egy kutat építtetett és köréje telepítette le a bevándorló népeket. A kút mai napig látható a Kis utca és a Csorgó találkozásánál.

Gyulakutát, mint települést 1332-ben Gulacucha néven említik először. A hagyomány szerint a Bikás- és a Szép- patak összefolyásánál emelkedő Várhegyen állott egykor Gyala vezér vára. Ez az állítás bizonyíthatóvá vált, hiszen határában őskori leleteket találtak, a Szászok erdején római tégladarabok kerültek elő. A település nagyon lassan fejlődött, 400-500 év múlva is csak 80 lakos élt a faluban. A reformáció idején római katolikus volt a település. 1530 után unitárius, 1559 után pedig református lesz. E vallás megszilárdítása Szövérdi Gáspár János (ő látta el anyagi feltételekkel a református egyházat és a gyülekezeti életet Kálvin tanításai szerint reformálta; a maroszséki Szövédről, Gyulakuta tőszomszédságából származott) nevéhez fűződik. A Lázár család (Erdély egyik legrégibb főnemesi családja; famíliájának két nagy ága van: a szárhegyi és a gyulakuti-szentannai ág) gyámjaul nevezte ki, aki később feleségül veszi Lázár János özvegyét. Ő az egyháznak egy Rákóczi-korabeli kelyhet, amelyet az egyház 1934-ben eladott, és megépítette a református iskolát, valamint egy mázsás harangot is ajándékozott. Szövérdi Gáspár János nevéhez fűződik a református templomban látható kazettás mennyezet készítése is. Az ellenreformáció csak 1770-ben kezdődött, amikor Lázár János elrabolt egy osztrák grófnőt, ezért Mária Terézia neheztelt rá. Azzal a feltétellel bocsájtott meg, ha a falut katolizálják. Ennek viszont a falu ellenállt. 1910-ben 1154 lakosa, 1992-ben 2451 lakosa volt (nagy többségben magyarság). Jelenleg a falu lakóinak a száma 2200 fő, amelyből 2063 magyar-, 40 fő román- és 13 fő roma nemzetiségű.

Gyulakuta komoly és gyönyörű értékeiről, épületeiről híres. A leglátogatottabb és a legnagyobb értékekkel felruházott épület, érték a falu szívében magasló református templom. A református egyház legrégibb látogatási jegyzőkönyve így jegyzi fel 1756-ban: *“Vagyon a falu derekában egy jól procurált emberi emlékezetet felülhaladó régi kőből csinált templom, jó zsendely fedéllel, melynek az alsó végében vagyon ugyan kőből rakott torony dupla zsendely fedél alatt – a templom kerítése fűrészelt deszkából – jó zsendely fedél alatt.”*

Péterfy László Gyulakuta és egyháza című könyvében gyönyörű megfogalmazásban olvasható a templom minden részének aprólékos leírása. Idézem: *“Gyulakuta temploma a település közepén áll, a főút mellett. A templomkertbe kőgolyókat hordó, falazott lábak által tartott kovácsoltvas kapun keresztül lépünk be, mely a XIX. század elején készül. Az egyik nyílvezzőkkal díszített kapuszárnyon az adományozó G L J monogramja (gróf Lázár József) olvasható. A templom térrendszere hagyományos: nyugaton harangtorony emelkedik, melyet a hajó követ. A szentély a nyolcszög öt oldalával záródik. A hajóhoz délről szerény portikusz csatlakozik, valószínűleg szintén a XIX. század első feléből...A templomhajót a toronyaljon és a déli portikuszon keresztül közelíthetjük meg, s igen furcsa, hogy a régies, megszokott tárgyakkal berendezett belsőt agresszív kék szín dominálja, mely szinte minden faelemet beborít: a faragott padokat, a keleti és a nyugati, kazettás mellvédű karzatokat, az ajtókat, az orgonát és a hajó kazettás mennyezetét is.”*

A református templom jellegzetessége, hogy falai között Gyulakuta nevezetes személyei nyugszanak. Itt található a Lázár család összes tagjának, valamint Szövérdi Gáspár Jánosnak a sírhelye is. A templom belsejében egy kisebb javítás során régi katolikus jellegű freskókat találtak, amelyek ma is megtekinthetők.

Egy másik értéke falumnak az a hely, ahol jó tanítóink megtanították nekünk a betűk és a számok világát, bevezettek a tanulás, valamint a műveltség kapuján. Ez a hely nem más, mint az iskola. Amint már fent említettem, Szövérdi Gáspár János, a gyulakuti egyház anyagi

támogatójának nevéhez fűződik az első falubeli „oskola” felépítése, hiszen adományából (kehelyből) az egyház lehetőséget teremtett a falu ifjainak műveltetésére: 1935-ben felépíti a templom mellett ma is álló épületet. Ennek ellenére viszont az oktatás kezdetleges formája már az 1692-es évre tehető, amikor az akkori mesteri lakban a Gyarmati János nevet viselő tanító foglalkozott az akkori lakosok oktatásával.

1938-ban a községi pótagépből hozzákezdenek az új iskola alapjainak a lerakásához, amely 1940-ben készül el. Használatra azonban csak 1946-ban kerül sor a két földszinti teremben, és 1952-ben pedig az emeleten található két teremben. 1952-ben a gyulakuti hőerőmű építése elkezdődik, amely komoly munkalehetőséget biztosított a lakosok számára, amely következtében bővült a falu lakossága. Ezzel együtt a gyerekek száma is. A tanterem hiánya szükségessé tette az új iskola építését. Így kerül sor 1959-ben állami támogatással a már meglévő négy tantermes, emeletes iskolaépület bővítésére, még négy tanteremmel, laboratóriummal és iroda helyiségekkel. 1964-ben a község önadójának felhasználásával kezdik meg a 2.-es számú épület felépítését. A gyerekek sporttevékenysége végett 1977-re felépült a tornaterem öltözőkkel és raktárhelyiségekkel. 1968-1969-ben állami alapokból elkészül a bölcsőde és a napköziotthon.

Gyulakután áthaladva mindenkinek szemébe meglephet négy 1952-től épbe magasodó hűtőtorony, amely a falu jelképévé vált. Amikor új iskolába kerültem, új barátokra tettem szert. Első beszélgetéseink során felmerült a kérdés: te hol laksz? Erre azt feleltem: Gyulakután. Majd a kérdés magáért beszélt: ott, ahol azok a nagy tornyok vannak? Hát igen. Ott. Azon a helyen ahol 1952-től azok a nagy tornyok egy hatalmas épületet közreéve adtak évtizedeken át több száz lakosnak munkát. Ott, ahol annak helyén mára csak romok, lebontott épületek vannak. De úgy gondolom, hogy azok a megmaradt, épbe nyúló tornyok értékei voltak, lesznek és maradnak falumnak. A hozzuk tartozó épületet és a karcsú tornyot 2011-ben lebontották.

Az elmondott múltbéli feljegyzések után sok érdekes, szívszorító és egyben szórakoztató dolgot mesélt el nekem Koncz Erzsébet 90 éves gyulakuti lakos. Az idős néni férjével, Koncz Jánossal, aki 1919-ben született együtt megélte a második világháborút. A háború kitörésekor férjét, behívták katonának. A Csíki-havasokhoz tartozó Úz- völgyében volt katona. Szabadságra engedéséből alig hazaérve azonnali parancsot kaptak, hogy vissza kell menni, mert jönnek az oroszok. Csomagaikat az árokba dobálva harcra indultak. János bácsi ekkor sérülést szerzett a lábán és Debrecembe kezelték. Ott annyira helyrejött, hogy visszament a frontra. Ekkor orosz fogságba esett. Egy évet töltött Oroszországban. Rabszolgaként tartották, dolgoztatták. A sok vasútépítési munkálatok annyira felsértették a tenyerét, hogy az kilyukadt. Sok szenvedés után elérkezett a betegek felszámolása, amikor a beteg katonákat megvizsgálták. Ekkor egy doktornő így felelt, amikor megtapogatta a testét: „Van még hús rajta!”. Ekkor egy erdélyi férfi kiállt János bácsi mellett, és rávágta: „Nincs már hús rajta!”. Végül engedélyt kaptak a hazajövetelre. Erzsébet néni így fogalmazott: „lepusztulva, lesóványodva, szakállason jött haza”. Többé nem tért vissza katonának. Itthon halt meg.

Erzsébet néni nagyon sok érdekes dolgot mesélt nekem az akkori életről. Nagy figyelemmel hallgattam azt, amikor mesélni kezdett szolgálányságáról, amikor csupán 13 évesen egy Marosvásárhelyi családnál szolgált.

Kíváncsian rákérdeztem az akkori udvarlásra is. Ekkor így felelt: „szorítottunk a legénnyel”. Meglepődve rákérdeztem, hogy mit jelent ez? Erre a magyarázat: „amikor a legény egy leányt hazáig kísért, másnap mondták, hogy: „na, szorítottál az este”. Elmesélte a „kórus”-t, amikor egy legényházhoz gyűlt a fiatalság. A legények a kanapéra ültek és kártyáztak, a leányok körbeültek és fontak vagy kötöttek. Énekeltek, ittak, ettek. Az este végén egy legény hazakísérte a leányt, vitte a székét, a guzsalyt. Itt jön a furcsa szófordulat: „szorítottunk a legénnyel”.

Megkérdeztem azt, hogy hogyan volt a lakodalmuk János bácsival. De a válasz meglepő volt: „Sehogy! Elszöktünk!”. Szokás volt akkoriban, hogy a legény elszöktette magához a leányt, ami azt jelentette, hogy megállapodott vele, tehát férjhez ment a leány a legényhez. Erzsébet néniék rá kis időre elmentek a templomba és megesküdték.

Ezután belemerült a beszélgetés a szokásokba, mulatozásokba. Elmesélte a szüretet, a szüreti bált, amikor a csőszök egész éjjel járták a táncot, koszorút kötöttek, szőlőt loptak. A farsangot, a batykozást. A húsvéti locsolkodást, a "zöldfákat" (amikor a legények minden leányosházhoz fenyőágot tettek a kapura), végül a húsvéti bált: "mindegy milyen volt a zenész, akármilyen jó volt, csak húzzák" - mondta Erzsi néni- "mikor nem volt mibe táncolni, nem volt cipőnk, bekötöttük a lábujjunkat, és úgy mentünk a táncba".

Erzsi néni konyhafalán rengeteg régi képet láttam. Szébbnél szebb ruhák, falusi asszonyok, János bácsi katonaképei. Szemmel látható volt az akkori viselet. "A legények viselete gyapjából készült harisnya, kék vagy fekete szegéllyel, bő ujjú ing, lájbi. Lábbeli: csizma, bakancs."

Kíváncsian kérdeztem rá a régi ételekre. A legismertebb ételek annak idején azok voltak, amelyeknek az alapanyaga házilag megtermeszthető volt, hiszen a lakosság akkoriban csak állattenyésztéssel, mezőgazdasággal foglalkozott. Például: fuszulyka, pityóka, töltöttkáposzta, rántotta, puliszka, rántotthagyma, paradicsommártás, palacsinta. Kirángatózva a múltból és visszatérve a jelenbe feltettem a kérdést Erzsi néninek, hogy mit szeret ő most ebben a faluban? Válaszában elmondta, hogy jó látni a falu épülését, "legjobban az út tetszik, nem kell botorkálni", a parkosítás, a temető rendbetétele. Örül annak, hogy vannak olyan fiatalok, akik törődnek a falu sorsával és öregségére is gyönyörködhet a falu fejlődésében.

A sok történelmi adat, feljegyzés és érdekesség után lépünk egy nagyot. Lássuk csak: mi van most Gyulakután? Rengeteg változás, lélegzetet elállító helyek. Egy mondatban: Gyönyörködtető helyé vált az én szülőfalum.

Az elmúlt 2 évben ez a falu a hozzá tartozó falvakkal együtt nem büszkélkedhetett ennyire szép pompával. 2012-től viszont folyamatos fejlődés és szépülés alatt áll. De ez magától nem jöhetett volna létre. Minden köszönet és hála a falu irányítóit illeti, akik minden erejükkel községünk szebbé tételén igyekeznek. Legnagyobb köszönet mégis Gyulakuta irányítóját, Varga József polgármester urat illeti. De viszont úgy érzem és gondolom, hogy a falu sorsát és jelenlegi életét nagymértékben a lakók hozzáállása, lelkesedése, szorgalma is meghatározza. Örömmel merem állítani, hogy a falu minden korosztályának erős tulajdonságai közé tartozik a komoly hozzáállás, tenni akarás. Ezt megerősítette szülőfalum polgármestere is: *"Akik ismerik a Gyulakutiakat, azok tudják, hogy a jelenbe és a jövőbe vetett hitük, tervük akaratuk példa nélküli és példa értékű közösségünkben az összefogás, együttműködési készség. Ezért szolgálom tisztelettel és szeretettel ezt a csodálatos közösséget, mellyel kapcsolatban a kifogástalanság felé tart. Mindig ezt kívántam, hogy úgy menjünk el egymás mellett, hogy tudjuk: mi összetartozunk és számíthatunk a másokra bajban és örömben egyaránt. Ezért jelenti számomra Gyulakuta a nagybetűs MINDENT és ezért vagyok büszke szülőfalumra és ezért szeretek olyan nagyon Gyulakután élni és Gyulakutáért tenni!"* - mondta Varga József, Gyulakuta polgármestere.

A falu lakosságának korosztály szerinti felbontását az ifjakkal kezdeném. Gyulakuta községben létezik egy közösség, amely az ifjakat „egy csokorba kötötte”. Ez az ifjúsági közösség 2013 augusztusában alakult. A közösség hivatalos neve: GY.I.K. (Gyulakuti Ifjak Közössége). A közösség elnöke, Fülöp Róbert egy lényegre törő mondatban megfogalmazta nekem a GY.I.K. célját, létezésének okát: *"szerintem a fő célja a GYIK-nak a közösségteremtés, hogy legyen egy csoport, egy hely ahol összegyűlhetünk, ahol megosszuk ötleteinket, KÖZÖSEN teszünk valamit, egybefogjuk a falu tenni akaró fiatalságát"*. De mint minden közösség, a GY.I.K. is valamilyen módon hozzájárul a falu javításához, szebbé tételéhez: *"Legfőbbképp szellemileg járunk hozzá. Felpezsdítettük a község életét. Olyan hagyományokat elevenítettünk fel amelyek talán túlzás hogy eltűnőfélben voltak, de nem folytatták őket. Ilyen a szüretibál illetve a farsangolás. A farsangolás számomra is egy új élmény volt, egy olyan élmény amit minden évben újra szeretnék élni. Egy újabb nagyon kedves élmény volt, amikor meglátogattuk a 90 éven felülieket és ajándécsomagot osztottunk nekik karácsonyi ajándékként. A gyereknapi pedig megint egy siker volt, hiszen mindenki*

el volt ragadtatva, úgy a szülők, mint a gyermekek, akik június 1-én megünnepelhették saját napjukat. Talán ezek az élmények azok, amelyekkel leginkább javítottunk a falun.” - mondta Fülöp Róbert, a GY.I.K. elnöke. A GY.I.K. augusztus végén ünnepelte egy éves születésnapját. Minden tagja abban reménykedik, hogy még sokáig tevékenykedhet a falu érdekében.

Az ifjak korosztályához tartozik az általános iskolások és óvodások által megalakult Szivárvány néptáncsoport, valamint a fiatalok körében a már múlt századok óta nagy érdeklődést érdemelő sport, hiszen Gyulakuta focicsapattal is büszkélkedik. Ennek érdekében 2014 augusztusában megnyitásra került egy műgyepes focipálya, ahol a fiatalok kedvük szerint sportolhatnak. A következő korosztályt a Gyulakuta Község Nőszervezete képviseli, akiknek céljuk szintén a közösségépítés, a falu szokásainak fenntartása, a mindennapi élet szebbé tétele.

A falu idős lakóseit tekintve rájuk a legjellemzőbb tulajdonság a délutáni kapuba kiülés, garnetúrakötés, ahol bizony sok minden elhangzik. Megkérdeztem néhány nénikét, hogy mit szólnak a mai Gyulakutához?, mit értékelnek a faluban?, mire a legbüszkébbek?. Elmondásuk szerint örülnek a falu fejlődésének, a parkosításoknak, az utcák aszfaltozásának, a fiatalok tevékenységének. Nekik a legkedvencebb helyük mégis a templom, hiszen idős korukra lelki megnyugvást jelent számukra az Isten háza, az ige, az imádság.

Szülőfalumban évről évre rengeteg ember megfordul. Akár átmenőben is, de felkeltik figyelmüket a hűtőtornyok, a csodálatos parkok, a szökőkutas művelődési ház és az előtte álló székely kapu. Szálláslehetőséget is biztosít Gyulakuta az ide látogatók számára a falu közepén levő Ágnes vendégházban, valamint szórakozási feltételeket is biztosít a Viktoria Klub.

Nehéz szavakba önteni, mondatokba foglalni azt, hogy miért az én szülőfalum a legjobb hely a világon. Úgy gondolom, hogy mindenki számára a saját környezete a legszebb, a legjobb, a legszívetmelengető hely. Ezzel én is így vagyok. De mégis úgy gondolom, hogy ez a falu a maga megszokott környezetében nem csak egy egyszerű közösség, hanem lehet akár egy új otthon, egy menedék, egy kikapcsolódási, pihenést szolgáló hely bárki számára. Imádok itt élni. Hogy miért? Nem tudom elmondani. Itt születtem, itt nevelkedtem, itt kötöttem életre szóló kapcsolatokat, itt tanultam meg írni, olvasni, itt szerettem meg Istent, itt tudok boldog lenni. Bárhová sodorjon az élet, itt szeretnék meghalni. Gyulakuta minden lényével, minden apró porszemével, minden egyes fűszálával, fájával, virágával, minden darab földjével magához láncolt. Jöjj el te is és lássd meg e falu csodáit, ismerkedj meg barátságos embereivel és használd ki minden lehetőségét, adottságát. Mi várunk! Szülőfalum, én így szeretlek!

*“Emlékeimben úgy él ez a táj,
mint az imádság,
mely örökérvényű.
A szülőföld -- ahol az sem fáj,
hogy az élet után
elmúlás jön... és halál...”*

*A föld, a rög, az ősi gyökerek,
ahol szerettél és szerettelek.
Ahol dacoltam a reménytelennel,
de jobb hazáról nem akartam hallani...
Nem tudtam menni, új ruhába bújni,
magamat valaki másnak vallani:
Mert mégis-mégis ideköt valami.”
(Bodnár Éva: Szülőföld)*

Gyulakuta képekben



Gyulakuta elhelyezkedése a térképen



Gyula vezér kútja



Lázár család háza



A kehely árából készült első iskola



Kazettás mennyezet



Templom



Templomkapu gróf Lázár József monogrammjával



Templombelső



Freskók



1940 beli új iskola



2-es számú iskola



Óvoda és napköziotthon



Gyulakuta jelképei: a hűtőtornyok



Koncz Erzsébet és családja



Koncz János honvéd fotója



Emlékek Erzsi néninél



Divat, öltözködés



Gyulakuti menyecskék



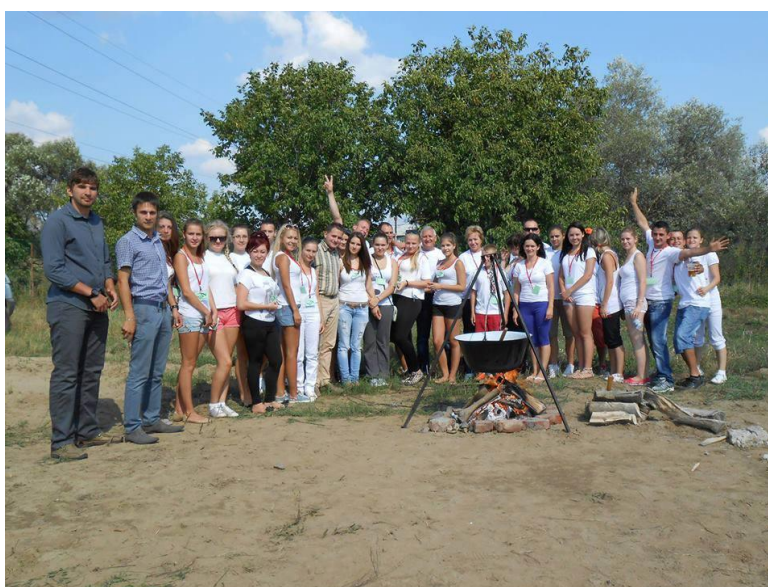
Szüret



Lakodalmi fotó



Szüreti mulatság



2013-ban megalakult GY.I.K. (Gyulakuti Ifjak Közössége)



Szüreti bál a GY.I.K. szervezésével



Farsang a GY.I.K.-al



90 év feletti idősök megajándékozása karácsonykor a GY.I.K.-al



“Kerek nap a GY.I.K. gyereknap!”



Szivárvány néptánccsoport



Szivárvány néptáncsoport: a legkisebbektől a legnagyobbakig



Gyulakuti focicsapat



Műgyepes minifocipálya



Kapuba kiült asszonyok és a csipkekötés



Parkosítás



Aszfaltozás



Művelődési ház, szökőkút, székelykapu



Ágnes vendégház



Gyulakuta madártávól